— Еге, спробуй від нього вберегтися, коли він той… Як корок із пляшки. Хлоп!.. Вилетить — і-і…

— Коли вітряно?

— Не завжди. Буває, що й з-за тихої погоди налітає. Як дурний з-за вугла. Засвистить, залопотить, загогоче! Накинеться на тебе, вертиться дзиґою, запорошить тобі очі, дух заб’є, закрутить так, що в тебе і в голові замакітриться… Хай йому грець! Ми вже й дітей боїмося з хати випускати.

— Чого?

— Отакої! Дак він же за людьми ганяється. Із дядьком там чи тіткою він, може, і не впорається. Бо жінки у нас, самі бачите, нівроку. А дитину… Ще занесе куди-небудь. Чи в Самарі втопить — вірити йому нічого. Дика сила природи.

— А з якого боку він з’являється?

— Хіба ж второпаєш… Мовби звідусіль. У заплаві він завжди несподівано вигулькує. І так швидко летить, що й не втечеш. Наші люди вже й боятися того розбишаки почали. Особливо ті, хто живе у березі, побіля заплави. Бо як причепиться до кого, то чоловік і не спекається лиха. Доки він із заплави не витурлить людину, не відчепиться. Ось так і ганяється дика сила природи за людьми. У нас такого зроду-віку не було!

Дільничний уповноважений Анатолій Прохоренко вислухав (без особливого, між іншим, ентузіазму) іванівських дядьків і невиразно їм пообіцяв:

— Гаразд. Розберемося…

— Ви вже його неодмінно накажіть, товаришу міліціонер! — кричали йому навздогін дядьки.

— Вихора? Чи, як ви кажете, дику силу природи? — обернувшись, гмикнув дільничний. — Що я його — у мішок посаджу?

— Та хоч і в мішок? — дядьки були явно без почуття гумору. — Аби за нами не ганявся та не капостив. Бо ми і в область бомагу той...

Напишуть, думав дільничний, простуючи до свого мотоцикла. Цього ще не вистачало. Досить з нього, що райуправління міліції засипали скаргами. А начальник управління — майор Коломієць — не любить, коли населення ввіреного йому району скаржиться у вищі інстанції. Бо скарги означають одне: відсутність належного порядку в районі. Тож молодшому лейтенантові велів суворо:

— Твоя дільниця — негайно розберися, що там за вихор в Іванівці з’явився. З винуватих суворо запитай. По всій строгості закону.

— Але як я з вихора запитаю?

— Як хочеш! — підвищив голос майор. — А тільки щоб в Іванівці був спокій і порядок. І щоб громадяни більше не скаржилися. Затям: відсутність скарг від населення означає присутність порядку. Ясно?

— Так точно!

— Дій!

І дільничний вирішив діяти. Оскільки ж Досвіду в такій справі, як бешкетництво вихора, він не мав, то вирішив зробити розвідку на місці, а вже потім у залежності від обставин і діяти.

Заїхавши додому, Анатолій зняв форму, надів джинси та модну футболку, відразу ж перетворившись із показного офіцера міліції в такого собі хіпового молодика. В сусіда попрохав вудочку (той був затятим рибалкою) і, прихопивши жовтогаряче пластмасове відерце, помчав мотоциклом в Іванівку, час од часу гмикаючи до себе: "Вихор за людьми ганяється... Ха! Це ж треба! І що вони собі думають у тій Іванівці?.."

А втім, вирішив нічому не дивуватися, а просто посидіти з вудкою в заплаві, де, за свідченням очевидців, і з’являється розбишакуватий вихор. Колись, не так і давно, ще за дитячих літ теперішніх іванівських дідів, у селі текла річечка з невибагливим ймення̀м — Тиха. Вона й справді була тиха та дрімлива і ніколи й нікого не зобижала — ні людину, ні тварину, ні рослину. Річечка була отакенька, завдовжки в декілька кілометрів, і текла низиною через два села — Іванівку і сусідню Дмитрівку. Тепер у тій низині тягнеться вогка, заросла осокою та стрілолистом, канава, що давно вже перетворилася на стічну. Та ще в Іванівці блищало озерце, точніше — болітце по коліна, теж зарослe й захаращене різним непотребом. Ото і все, що залишилося від Тихої.

Невесела то була картина. Хотілося зітхнути, розвести руками: що, мовляв, подієш, час невблаганний... Або ще процитувати давніх греків: що час дає, те він і забирає. Дав він нам річечку Тиху, він її, мовляв, і забрав. Так-то воно і... не так. Час і справді невблаганний, і багато чого він у нас забирає. Але — не все. Дещо й ми самі в себе забираєм.

Так міркував Анатолій Прохоренко, сидячи з вудкою на березі того озерця-болітця. Клював карась, але — дрібний. Десь із вказівний палець завбільшки. Але — старий. А не ріс він більшим за вказівний палець тому, що за багато років ізольований в озерці, геть виродився і перевівся в карликову форму. А колись же (про те розповідали Анатолію іванівські діди) в Тихій такі карасі водилися, що й на сковороді не вміщалися! І короп водився, і сом у вирвах здобич чатував. А щуки, судаки, не кажучи вже про пліток та в’юнів! Дивлячись на ту канаву, важко було її уявити (навіть маючи найщедрішу фантазію!) повноводою і

глибокою річкою з чистими плесами й маківками на ньому, з берегами, що зеленіли вербами, з листатим татарським зіллям на луках, м’ятою, і травами, з гайками, де тьохкали соловейки, кувала зозуля й співала інша пташина. З роками (а поруч диміло трубами велике промислове місто) житлові масиви все ближче й ближче підходили до Іванівки та Дмитрівки, аж доки села й не стали однією з околиць міста. Вчорашні селяни, ставши городянами, в гонитві за зайвою соткою городу, почали розорювати береги — побіля річки щедро родили капуста, огірки, помідори, за які в місті платили добрі гроші. Грядки все ближче підходили до води, аж доки й не зникли береги. Верби, аби вони не заважали городині, потихеньку вирубали, луки теж розорювали. Земля з розораних берегів весняними водами зносилась у Тиху, замулювались джерела. Річка міліла й міліла, аж доки на місці найглибшого плеса не з’явилося болітце із стоячою водою. Про колишню степову річку Тиху почали забувати. Зими були малосніжними, літа посушливі — де тій воді взятися? А як зникла вода в Тихій, в заплаву всі, кому не лінь, викидали сміття та різний непотріб. А на низьких пологих берегах Тихої зводили будинки та господарчі будівлі. Останню спробу хоч якось порятували річку зробив місцевий вчитель-краєзнавець. Разом з учнями він обсадив канаву молодими вербами, але іванівці прив’язували там кіз та бичків, тож з вербичок лише де-де вціліли цурпалки.

Витягнувши з болітця, у якому плавали старі шини від автомобілів, чергового карасика-старичка з палець завбільшки, Анатолій зняв його з гачка і, повертівши в руках, кинув ту дрібноту назад у болітце. Карликових карасиків ловити більше не хотілося. Як і дивитися на ту канаву, що колись була річкою...

"Але щось вихор затримується", — згадав про мету свого приїзду дільничний. Іванівці запевняли: тільки з’явиться людина в заплаві чи побіля канави, як вихор тут як тут. А цього разу щось його не видно. Анатолій ось уже з годину сидить біля болітця, а вихора й не чути. Сонце сяє, голубе небо. Тихо. Припікає немилосердно. В застиглому спекотному повітрі бринить якась комаха. Над болітцем пурхають сірувато-голубуваті бабки, сідають на вудлище. Та ось в заплаві

з’являються дві дівчинки семи-восьми літ. Весело підстрибуючи, вони перебігли місток через канаву, й Анатолій мимовільно звівся, готовий притьмом кинутись на поміч безпечним дівчаткам, як з’явиться вихор. Але нічого з ними не трапилось. Потім підліток велосипедом проїхав — теж нічого. За ним посунула дебела молодиця з двома здоровенними порожніми корзинами, певно, поверталася з базару, за нею, пихкаючи цигаркою, пройшов дядько — вихору не було. Анатолій хотів було змотати вудочку й випустити зловлених карасиків-старичків (нащо йому ті недомірки?), як його увагу привернула тітка з клунком. Спустившись до канави, вона висипала сміття, витрусила мішок і пішла назад.

І тієї ж миті з’явився вихор. Де він узявся, Анатолій так і не зафіксував. Вихор був, як вихор — рвійний, вертлявий, прудкий. І — веселий. Принаймні Анатолію він чомусь здався таким. Вертячись, наче величезна дзиґа, — внизу вужчий, вгорі широкий, як лійка, — він підстрибом нісся навпрошки, не розбираючи дороги, яка йому, власне, і не була потрібна. Ось він примчав до канави, де тітка висипала сміття, й завертівся на одному місці. І вмить сміття витяглося в стовп висотою метрів з десять-п’ятнадцять, і вихор помчав за тіткою. Анатолій кинувся було на поміч тітці, хоча наздогнати вихор уже не міг. Тітка, певно, щось відчула, бо рвучко оглянулась. Загледівши, що до неї з ревом мчить те сміття, яке вона щойно висипала біля канави, тітка зойкнула і кинулась тікати.

Вихор погнався за втікачкою. Так, так, він гнався за нею, це Анатолій ясно бачив. Куди поверне тітка, туди повертав і вихор. Відстань між ними швидко скорочувалась. Та ось тітка добігла до свого обійстя, вскочила у двір і хотіла було зачинити хвіртку, але стовп із сміттям, заваливши тин, теж увірвався у двір. "Про-охо-ре??!" — загаласувала тітка, біжачи до хати. З дверей вискочив дядько з сокирою в руках. Загледівши стовп сміття, що гнався за його жінкою, дядько крикнув: "Ти знову з кимось не поладила?.." — і сховався в хаті. За ним у сіни вскочила й жінка, зачинила за собою двері. Вихор завертівся посеред двору, висипаючи сміття. А тоді навпрошки через городи помчав у заплаву. Тут він і зустрівся з Анатолієм, котрий на всяк випадок

відскочив у бік. Але вихор пронісся мимо, не звернувши аніякої уваги на дільничного. Дихнув на нього спекотним, наче спружиненим, рвійним повітрям і зник.

І лише тоді Анатолій перевів подих. Ну і ну, подумав. Чи вистачить бодай і у вихора сили, щоб ганятися за тими, хто загиджує береги рік? Так уже в нас повелося, що досить поселитися людині на березі річки чи водойми, як вона відразу ж перетворює береги на звалище... А ще Анатолій подумав, що вихор якось розрізняє, хто є хто. І карає лише тих, хто шкодить річці. Інших же не чіпає. То, виходить, вихор діє з розумом? Нісенітниця! Як це вихор, згусток повітря, може мислити?.. Доки дільничний міркував так, вихор наче розтанув. Анатолій так і не встиг загледіти, куди ж він подівся. Мить тому був і вже його немає. Знову тихо, спекотно, повітря, як згусле. Бринить якась комаха, пурхають сірувато-голубуваті бабки... В небі — ані хмаринки, ані подуву вітерця.

Йшов якось чоловік дорогою. А назустріч йому троє. Чоловік привітався і пішов собі далі, а ті засперечалися: кому з них він побажав доброго здоров’я? Сперечалися, сперечалися і не дійшли згоди. От вони наздогнали того чоловіка й питають: кому він побажав добра? А той і питає: а ви хто такі? Один відповідає, що він Сонце, другий, що він Мороз, а третій, що він Вітер. Подумав перехожий і одказує: "Я побажав доброго здоров’я Вітру". Сонце і Мороз образились. Сонце вигукнуло: "Я спалю твої посіви!.." А Мороз погрожує їх заморозити. Тоді Вітер і заспокоює чоловіка: "Не бійся, у спеку я подму прохолодою — не згориш, а в мороз я дихну теплом — не замерзнеш!"

У кімнаті, що була схожа на корабельну радіорубку, загадково світився круглий екран метеорологічного локатора. А за стіною станції поверталася велика антена локатора. З такою ж швидкістю на круглому екрані повертався і радіальний промінь. Локатор промацував атмосферу в радіусі трьохсот кілометрів. Ось він наткнувся на хмарові скупчення, і на екрані спалахнула світлова пляма. Синоптик, змінивши положення антени, змінює кут нахилу променя, і тепер локатор вже виміряє висоту хмари.

Синоптик повертається до перерваної розмови.

— Так ось про вітер, який народна мудрість визнає сильнішим за сонце і мороз... Ми живемо на дні глибокого повітряного океану — атмосфери. Основна сила, що змушує рухатись повітряні маси, — це різниця тиску. А в результаті відмінності тиску і виникає вітер. Як і вода, що завжди тече з більш високого місця у більш низьке, так і повітря рухається з місця, де високий тиск, в таке місце, де тиск менший. Тому вітер є однією з найважливіших характеристик стану оточуючого середовища. Недарма ж ото і в пісні співається, що "без вітру не родить жито, без вітру трава не шумить..."

Минуло вже кілька днів, а дільничний уповноважений Анатолій Прохоренко все ще не знав, що і як доповідати начальству про вжиті заходи на скарги деяких мешканців Іванівки. Та, власне, і вжитих заходів поки що не було. А ось скарг в раймілиції збільшилось — внесла свою частку та тітка, чиє висипане сміття біля канави вихор відніс їй у двір. Вдруге тітка не зважувалась висипати сміття в канаву заплави, але на міліцію метала громи і блискавки, грізно запитуючи її: "Допоки якісь там вихори ганятимуться за чесними трудящими нашого міста?"

— Ось про це і я теж хотів би тебе запитати, молодший лейтенанте, — з такими словами майор Коломієць передав Прохоренку тітчину скаргу і додав без натяку на гумор: — Зроби все, щоб у моєму районі вихори більше не ганялися за тітками!

— Буде зроблено, — пообіцяв дільничний, а що буде зроблено, того й сам гаразд не уявляв. Він вже перечитав усе, що міг дістати про атмосферний склад Землі, про "кухню" погоди, про різні там небезпечні явища природи, циклони-антициклони, знав, як зароджуються вітри і що таке вихори, цікавився їхніми грізнішими братами — смерчами, ураганами, тайфунами. Але все те аж ніяк не наблизило його до виконання поставленого перед ним завдання: щоб в Іванівні вихори більше не ганялися за людьми. Аналогій тому, що він спостерігав у заплаві Тихої, коли вихор гнався за тіткою, котра висипала сміття,

Анатолій у літературі не знайшов. Тож і вирішив звернутися за консультацією до синоптиків. І тепер ось уважно слухає.

— Вас цікавлять вихори… — синоптик мить подумав, як би розповісти представнику міліції більш дохідливіше. — Гірські, морські чи степові вітри мають свої особливості. Так, наприклад, степові щедрі на шквали, що пов’язані з атмосферними фронтами, і на теплові бурі, що виникають в умовах великого перегріву рівнин. Так ось пилові вихори, що іноді з’являються й на вулицях у вітряні дні, і є попередники пилових бур. Спостерігаються вони в сонячні дні, коли холодне повітря — часом з несильним вітром — приходить на гарячий ґрунт. На вигляд — це пилові стовпи поперечником до кількох десятків метрів, що мають вигляд лійки і відрізняються від смерчів відсутністю хмар. Рухаються вони самовільно, але в напрямку течії повітря в нижніх шарах атмосфери. Химерність їхніх рухів, несподіваність поворотів — причина того, що їх іноді величають "котячими хвостами" та "дияволами пустель". Механіка їхнього виникнення. Теплі та холодні струмені повітря, несучись поряд, взаємодіють між собою. А дякуючи тому, що ці рухи відбуваються на Землі, котра обертається, і утворюються вихори. І лише вночі, коли між струменями повітря зникає теплова відмінність, згасають і вихори.

Дільничний, пом’явшись, все ж таки зважився.

— А чи можуть вихори ганятися за тими людьми, котрі гублять природу чи хоча б недбайливо до неї ставляться?

І розповів про випадок, що він його спостерігав біля заплав Тихої.

— Бачите, стихійні явища природи завжди… природні, — обережно почав синоптик. — І ніякого дива тут немає. Треба лише знати властиві їм закономірності, історію погоди, і тоді люди неодмінно зустрінуть стихію підготовленими… А щодо вашого вихора, котрий… гм-гм…. ганявся за губителями природи, то… Вихори не можуть діяти свідомо і розумно.

— Але ж я сам спостерігав...

— Не знаю, не знаю, — уник синоптик прямої відповіді. — Може, то і не вихор ганявся, а... сама природа. А чого... Вона, знаєте, довготерпелива. Та коли терпець її урветься, може іноді й сама захищатися. Ми ж мало, на жаль, знаємо природу — Матір свою.

І вже коли прощався з дільничним уповноваженим, то, кивнувши на екран локатора, сказав:

— Осередок гроз, злив, потужніх хмар, що пов’язані зі шквалами та іншими несприятливими погодними умовами, зміщується і прямує до нашого міста. — І швидко запитав: — Ви любите грози? Я, наприклад, люблю грози. А завтра у нас буде пречудова гроза з не менш пречудовою зливою, котра щедро напоїть землю. Прийде вона до нас десь о п’ятій ранку. Поспостерігайте грозу, можливо, там зустрінете і свого знайомого вихора...

Вихор у заплаві Тихої з’явився о п’ятій ранку. Все так же вертячись дзиґою, великий пиловий стовп-лійка мчав навпрошки до низини з канавою, а за ним... За ним низько, ледь не зачіпаючи верхівки садів, повзла чорна хмара. Вихор мчав попереду, наче показував дорогу, а хмара неспішно сунула за ним слідом. Як вихор надто вихоплювався наперед, то зупинявся, вертівся на місці, очікуючи хмару, а тоді знову мчав уперед.

"Куди ж він її веде?" — подумав Анатолій Прохоренко, зупинившись мотоциклом на верхній вулиці, звідки видно було заплаву.

Та ось вихор завертівся на однім місці в низині біля канави, хмара, припливши до нього, теж зупинилась, почала чорніти, густіти, наче наливалася гнівом. Вона більшала, грізнішала, як ніби її хто надимав, і невдовзі зробилася чорно-сизою. І враз стало тихо-тихо. І дивно було спостерігати, що село заливає сонце, над селом голубе небо, а над

заплавою громадились чорні хмаровища, наче готуючись до якоїсь битви.

І тут Анатолій усе збагнув: вихор привів хмару, щоб вона напоїла річку Тиху водою. Тієї ж миті гуркнув грім і в низину линула злива. Такої раптової і густої зливи Анатолій ще не спостерігав. Небо наче тріснуло й провалилося, море води ринуло на землю. Канава швидко наповнилась, і вода вже почала переливатися через край. Злива припустила ще рясніше. З усіх боків у низину, де було прадавнє річище Тихої, неслися запінені каламутні потоки. Затріщали містки й кладки, попливли дошки у вирі. Завертілося у вирі і те сміття та різний мотлох, що його щедро наносили іванівці в заплаву. Вдруге народившись, річка вийшла з берегів.

Злива не вщухала. Невдовзі вода вже почала затоплювати городи й сади, дісталася до сараїв та будинків. На вулицю вибігали люди — хто в чому — і, рятуючись від повені, поспішали на гору. Ревіла худоба, валували собаки, галасувало свійське птаство.

Неподалік Анатолія зібралися дядьки, стояли під гарячим сонцем, що заливало село, й з острахом дивилися вниз, де в заплаві клекотіла злива й гримів грім.

— Оце тобі й Тиха! — чулися то вражені, то обурливі голоси. — Стічна канава з неї лишилася, вже й забули, що колись там річка була, а вона, бач, що натворила!

— Треба було б її камінням завалити, отоді б не ожила! — почувся злий голос. — А так... яких збитків, скажена, завдала!

— А чому — скажена? — хтось обережно. — Бо ми її довели до краю. От у природи і лопнув терпець.

— Що ти з своєю природою, як у мене самої лише капусти три сотки вже гавкнуло за водою! По троячці на базарі міг би за кожну головку взяти. Чортова річка! З того світу повернулася!

— І де та хмара взялася? Який дідько її притягнув? Тепер чекай, доки на місці Тихої знову буде канава?

— А ти, Семене, й Дніпро, мабуть, розорав би, коли б зміг. І капусту на його дні посадив би. Отам би головки вродили!

— Не рівняй Дніпро до якоїсь Тихої? Дніпро — це Дніпро, а яка користь з Тихої? Тільки місце задарма займає, а землі на її берегах родючі, капуста та інша городина так і пре!

— Еге, — почулося з іншого двору, — порозводили тих річок, що ні кози тобі припнути, ні сміття висипати. Бо смерч за людьми ганяється, тільки поткнеться хто у заплаву із сміттям. І куди міліція наша дивиться?

Анатолій Прохоренко слухав ті балачки і відчував, що йому хочеться ще хоч раз зустріти вихор і потиснути йому руку. Ось тільки, і це дільничний добре знав, у вихора немає рук. А жаль... Йдучи до мотоцикла, Анатолій ні-ні та й озирався на зливу. А в душі його бриніли й бриніли рядки:

Без вітру не родить жито,

Без вітру трава не шумить...